

Musk kan fluiten naar de feiten

TWITTER Het is naïef te beweren dat de waarheid vanzelf komt bovendrijven op sociale media, vindt Sarah Meuleman. Leugens circuleren zo snel dat de feiten meestal te laat komen. Dat zal ook Elon Musk ondervinden.

Sarah Meuleman
Journalist en auteur, onder meer van de roman *Zie mij graag* (Lebowski).

De vogel is vrij. Met die gevleugelde woorden liet tycoon Elon Musk via Twitter weten dat zijn eigen socialemediakanaal in de toekomst niet langer gebukt zal gaan onder nodeloze regels en moderatie. Volgens Musk werkt het zo: op een platform zonder censuur kunnen we zeggen wat we willen, en omdat alles gezegd kan worden, zal de waarheid, poef, vanzelf komen bovendrijven. Een opmerkelijke redenering in een cultuur waar manipuleren eenvoudiger is en dus vaker gebeurt dan ooit, in een tijd waar de nieuwe media worden overspoeld door alles van fake news tot deepfake.

Musk was zo aardig dat meteen zelf te demonstreren door drie dagen na zijn aankoop van Twitter een complottheorie te tweeten. Hij verspreidde ongefundeerd 'nieuws' over de aanval op Paul Pelosi. Musk maakte wereldkundig dat de echtgenoot van Nancy Pelosi, de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, tijdens die aanval dronken was en in een gevecht verwickeld was met een mannelijke prostitué. Opvallend genoeg censureerde Musk dat bericht niet lang daarna zelf. Touché.

Het is naïef te beweren dat in deze tijd de waarheid het op eigen houtje wint. We worden allemaal beïnvloed door desinformatie en (sluik)reclame, al denken we van niet. Verkeert u ook in de prettige veronderstelling dat de beeldscherm-banners die zich tussen het dagelijkse nieuws wurmen u nauwelijks beïnvloeden? Beschouwt u zich ook als een kritische lezervan wat sociale media u zol vertellen? Als een lezer die beide kanten van het spectrum kent en erin slaagt om een uitstekend, afgewogen oordeel te vormen? Gefeliciteerd: u denkt net als iedereen. En u hebt ongelijk.

Zin of onzin

Ook al klikt u nooit op de reclames en neemt u alle informatie met een korreltje zout, het is onmogelijk om in het woord van online tekst en beeld nog onbevooroordeeld te zijn. Al is de leugen nog zo snel ... de

waarheid is dat de waarheid zich slomer gedraagt dan ooit. Zo sloom dat geenszins gegarandeerd is dat ze de leugen ooit nog zal inhalen.

Dat op sociale media steeds ingrijpender gemodereerd wordt, is Musk een doorn in het oog. Ook daarbuiten krijgen de feiten vaker een zetje. Factcheckers gaan aan de slag om informatie in geschreven beweringen of zelfs tijdens toespraken en debatten op feitelijke onjuistheden te controleren, met als doel zin van onzin te onderscheiden. Debunken heet zo iets, een woord dat zijn oorsprong vindt in het Amerikaanse *bunkum*, dat 'onzin' betekent. Het is een fonetische misspelling van 'Buncombe', een district in North Carolina, waar in de negentiende eeuw politicus Felix Walker weigerde om zijn saai speech af te breken omdat hij nog iets razend interessants zou gaan zeggen. Dat bleek klinkklare onzin. *Bunkum*, dus.

In 1923 werd het begrip debunken gepopulariseerd door de roman *Bunk* van de Amerikaanse journalist William Woodward (geen familie van Bob). Het kreeg nog een zetje in Harold U. Faulkners (nee, niet die Faulkner) artikel in *Harper's Magazine* over het debunken van de geschiedenis. Helaas werd Faulkners stuk niet lang daarna op zijn beurt gedebunke. De ironie kon niet verhinderen dat het woord in de jaren 20 steeds gangbaarder werd.

Psychologisch vaccin

Opvallend, en wellicht interessant voor Musk, is dat er een nieuwe variant is opgedoken: prebunken – een soort debunken op amfetaminen. In een grootschalig onderzoek dat in *Science* werd gepubliceerd, deden wetenschappers een test onder ruim vijf miljoen Youtube-kijkers. Via een advertentie kregen de kijkers vooraf een filmpje te zien waarin de werking van bepaalde manipulatieve technieken werd uitgelegd. Extreem emotioneel taalgebruik, op de vrouw spelen, valse dilemma's: alles werd zorgvuldig uiteengezet in voorlichtingsfilmpjes.

Kijkers die eerst zo'n filmpje

zagen, bleken mindervatbaar voor de daaropvolgende advertentie of ongefundeerde theorie. De onderzoekers gingen zelfs zover de werking van prebunken te omschrijven als een 'psychologisch vaccin' tegen desinformatie: een 'minidosis' advertentie om de werking van de echte advertentie te neutraliseren. Volgens de optimistische wetenschappers is de methode makkelijk op grote schaal uit te rollen, omdat het om universele manipulatietechnieken gaat, niet om specifieke beweringen.

Beschouwt u zichzelf als iemand die beide kanten van het spectrum kent en steeds een afgewogen oordeel vormt? Gefeliciteerd: u denkt net als iedereen. En u hebt ongelijk

Misschien biedt prebunken een flinter hoop in glorie dagen van fake news. De zure waarheid is dat de leugen tegenwoordig niet alleen sneller, maar meestal ook smakelijker en flitsender is. Als prebunken de trage twintigste-eeuwse waarheid daadwerkelijk een boost (kuch) wil geven, tja, dan zullen het verdomd flitsende voorlichtingsfilmpjes moeten zijn.

En welk platform zal bereid zijn het 'prebunk-vaccin' een waardige plek te geven? De laatste die zo iets zal overwegen, is Musk. Al is het een kwestie van tijd voordat de man zich realiseert dat hij op Twitter geen hegemonie heeft gekocht, maar een complexe en hachelijke verantwoordelijkheid. Hoe en óf Musk de wereldwijd sterk uiteenlopende belangen en visies op het medium zal weten te balanceren, is nog zeer de vraag. Voor nu lijkt de vogel vrij, jazer, en ze kan naar hartenlust fluiten – inclusief naar de feiten.

kort & bondig

Laat tabaksindustrie betalen voor schade die ze aanricht

Sigaretten verkopen is ontzettend winstgevend voor de tabaksgiganten. In 2018 maakten de zes grootste producenten 55 miljard dollar winst. Dat is meer dan Coca-Cola, Pepsico, Nestlé, Mondelez, Fedex, General Mills (onder meer Häagen-Dazs), Starbucks, Heineken en Carlsberg samen.

De winstmarges liggen bij tabaksbedrijven veel hoger dan in andere sectoren. Philip Morris International had in 2021 een operationele winstmarge van 49,8 procent in de Europese Unie. British

American Tobacco haalde datzelfde jaar 43,4 procent. De andere hierboven opgesomde bedrijven halen gemiddeld 15 à 16 procent.

Tabaksgiganten slagen er als geen ander in de winsten te internaliseren en de kosten te externaliseren naar de gebruikers en de samenleving. Die draaien op voor de gezondheids-, de zwerfvuil- en de milieu-kosten waarmee roken gepaard gaat.

Hoog tijd om daar anders mee om te gaan. Voor het probleem van de peuken is verbetering in zicht. Dankzij de Europese *single use of plastics*-richtlijn zullen de tabaksproducenten vanaf januari deels moeten betalen voor het verzamelen, afvoeren en verwerken van peuken in de openbare ruimte. Onze overheden moeten hen ook de kosten laten dragen voor tabakspreventie en rookstopbegeleiding.

Roken is geen levensstijlkeuze. Het is het tegenovergestelde van vrijheid. Rokers zijn verslaafd geraakt, meestal in hun tienerjaren. Hun brein is gaandeweg gekaapt door de nicotine. Voor buitenstaanders en niet-rokers is het vaak moeilijk te begrijpen hoe een rookgewoonte die lange tijd wordt aangehouden de vrijheid van handelen doet afnemen.

Daarom moet veel meer worden ingezet op preventie om jongeren van de nicotine af te houden. En er moet veel meer gedaan worden om rokers van hun tabaksverslaving af te helpen. We mogen het *tobacco endgame* niet overlaten aan de tabaksindustrie. Die heeft een andere agenda: winstmaximalisatie, niet de volksgezondheid.

In tijden van besparingen en inflatie, waarbij gezinnen, bedrijven en overheden

kreunen onder de lasten, pleiten wij voor een nieuwe heffing voor de tabaksproducenten. Want zij zijn het die rokers een waardig en gezond leven ontzeggen, die werkgemers opzadelen met ziekere werknemers en meer absentisme en die de gezondheidszorg onnodig overbelasten. Daar moet dringend meer aan gedaan worden. Haal het nodige geld daarvoor bij de veroorzakers van het probleem. Fair, toch? Volgens de laatste rookenquête van Stichting tegen Kanker is 71 procent van de Belgen gewonnen voor dat idee.

Suzanne Gabriëls
Expert tabakspreventie
Stichting tegen Kanker,
namens de Alliantie voor
een Rookvrije Samenleving.